

ARXIV
D'ESTVDIS
DEL CENTRE
EXCURSIONISTA
DE TERRASSA

ANY III JENER - MARÇ Y ABRIL - JUNY - 1914 NÚM. XV - XVI

ARXIV D'ESTVDIS DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE TERRASSA

SUMARI

TEXT:

"Als nostres lectors."

ARQUEOLOGIA

"Sant Cugat o Sant Medí?", J. G. y C. Pbre.

EXCURSIONISME

"Excursió a Figols, Bagá, Dás, Puigcerdá, Err, Nuria, Ribas y Ripoll", D. P. y B.

"Excursió a Vich."

"Excursió al Montseny", J. Duch.

"Memoria del Curs 1912-13", Francesc Capella

SECCIÓ OFICIAL

"Sessió Inaugural de Curs."

CRÓNICA

GRAVATS:

Minas de Figols.—A Roca Sansa.—Baixant de coll de Jou.—A Font freda.—Els Rasos.

ANY III JENER - MARÇ Y ABRIL - JUNY - 1914 NÚM. XV - XVI

Als nostres lectors

Causas que sería dificultós y llarg explicarles y definirles, han interromput un bon espay de temps la publicació del nostre ARXIU D'ESTUDIS. Per comanda de la junta del Centre s'ha encarregat la Secció d'Instrucció de redactar-lo, y avuy torna a reapareixer, corresponent aquest número als primer y según trimestre d'aquest any.

D'aquí'n avant será trimestral la publicació, com aixís va acordar-ho el Centre en Junta General, nosaltres procurarem complir amb la tasca que s'ens ha imposat, amb tota la fe y bon desitx per a lograr que ARXIU respongui a la finalitat que persegueix, mes per a obtenir resultats del tot positius, preguem als nostres consocios que, per ses aficions y distingides qualitats tan poden contribuir amb sos treballs a fer interessant y profitosa la nostra revista, que'ns ajudin en aquesta empresa, ja que ells sens dupte amb ventatja sobre nosaltres, farán que's llegeixin amb interés les ressenyes dels actes celebrats pel Centre, y d'una manera especial els que's relacionin amb les ciències y art característiques de la nostra comarca.

La Redacció

ARQUELOGÍA

SANT CUGAT O SANT MEDÍ?

Al escriure per la revista *Museum* un article sobre l'actual iglesia parroquial y antigament santuari del monastir de Sant Cugat del Vallés, vaig tenir de dir quelcom referent al antic retaule del altar major, del que se'n conserva un magnífic compartiment pintat, que avuy es preclar ornament del Museu d'Art Antic de Barcelona. Al tractar d'aquesta magnífica pintura sobre taula, digna d'esser considerada com una de les mellors que avuy día podem retreure al estudiar l'art pictoric que al segle XV florí en nostra terra, obra de Mestre Alfons y deguda al any 1473 segons una nota que consigná el P. Jaume Villanueva, vaig donar per sentat que representava el martiri de Sant Cugat. Confessaré que no havia pas pogut imaginar-me que algú s'alcés contra tal afirmació y que al parlar de la excel·lent pintura ni vaig arribar a imaginar-me que's pogués dubtar de si fa referencia o no al martiri del sant titular de l'iglesia monacal Vallesana.

Pero es el cas que no tothom creu que l'obra atribuïda a mestre Alfons sia expressiva del trànsit heroic de Sant Cugat, sinó que no falten llibres impresos que diuen clarament que la taula dona la degollació, decapitació o escapçament de Sant Medí. L'averiguació de si es l'un o l'altre el Sant representat té mes importancia de lo que podria creures. Si la pintura actualment guardada a Barcelona representa el Sant pagés y relacionat en sos últims moments amb Sant Sever, tindriem lloc a dubtar de que tal obra d'art pogués atribuirse a Mestre Alfons, desde'l moment que no deuría esser assegurat del altar major de l'iglesia vallesana. El ja citat Villanueva diu clarament que *en las paredes colaterales* (del altar o retaule) *había antes unos cuadros con la historia del Santo Martir* (se refereix a Sant Cugat), *que hoy están en el archivo: hallo en una nota que los pintó un maestro Alfonso en 1473 por precio de 900 florines.* (*Viage Literario*; XIX, pag. 23). Es evident que segons el docte viatger Valenciá pel preu citat no hi anava l'obra de talla, que ell

suposa de finals del segle XIV, amb ben poc acert, distingint entre pintura y escultura. També es clar que el text del Villanueva no dona lloc a suposar que en l'altar major hi haguessen a la vegada les histories de Sant Cugat y les de Sant Medí. Y no sé pas que fins are algú hagi dit que en dit retaule de mestre Alfons s'hi representessin martiris diversos, fins suposant que fossin de sants tots ells relacionats amb el monastir benet del Vallés.

De Sant Cugat sembla que sempre s'hagi donat com a cosa segura y indiscutible que fou martiriat en el lloc mateix aont després s'edificá el monastir, sobre la vella fortalesa dita *Castrum Octavianum*. Jo no pretenc pas discutir aquí fonaments històrichs. Sols tinc de dir que al segle XV, quan mestre Alfons pintava el retaule pels monjos benedictins, se creia aixís y se creia amb tota fermesa que el martiri del Sant africà y evangelisador de Barcelona *Cucuphas* tingué lloc vuit milles fora de la Ciutat mediterrània. Surius-Morander en el volum IV de la gran obra *De probatis Sanctorum historiis* (dia 25 de Juliol) porta un text que dona la corrupció llunyana del nom tradicional del Castell Octavià, al escriurer que el gloriós tranzit tingué lloch *extra urbem, ad locum qui Tianus dicitur, octavo urbe milliario*. S'han tret antics manuscrits que donen igualment trasformat el nom del lloc aont cal situar la mort de Sant Cugat. Aixís el P. Florez ha citat un *Obtrano* (*España Sagrada*; XXIX, pag. 330, apénd. XXIV a XXVII). El martirologi d'Adon al menys desde'l segle XI que consigna que la passió de nostre Sant tingué fi vuyt milles lluny de Barcelona.

De Sant Medí les antigues memories compten detalls de la seva mort, que no s'avenen pas amb lo que consigná amb el seu pinzell ben maravellosament l'autor de la taula a que fem referencia. El breviari barceloní del segle XV, en ses lliçons historials, que ha conservades la edició impresa per orde del Bisbe Jaume Cassador, esplica al dia 6 de Novembre, amb ocasió de les lliçons del Bisbe Sant Sever, que, una vegada succehit el prodigi del camp de faves, en un moment plantades, nascudes, crescudes y florides, el Sant pagés y el Prelat foren agafats pels soldats enviats pel prefecte Rufi, essent portats a un lloc aont hi havia una petita casa del llogaret, aont Sant Medí, en presencia del Benhaurat Sever fou cruelment atormentat

amb colps y vituperis, essentli llevat el cap per la Fe de Crist, de la que no's volgué pas apartar. El text parla de *pavoulum oppiduli sacellum* y de que la mort tingué lloch *sub ejus conspectu*, de St. Sever. Després de mort aquest, atravessada sa testa per un clau, els cossos dels dos atletes de Crist, diu el mateix breviari que foren sepultats en el mateix lloch, *in ædem sacello*, per esser mes tart trasladats al monastir benedictí.

Els moderns bolandistes al publicar les actes de Sant Sever han donat a coneixer un text pel que consta que els butxins per intimidar a aquest Sant, mataren en sa presencia al Sant pagés, *coram eo beatum Emetherium gladio interfecerunt* (*Acta Sanctorum Novembris* III, pag. 245). En aquest detall convé la narració vulgarisada pel P. Florez, al dir que Sant Medí fou martiritzat y mort *coram beato Severo*, després de la immolació de altres quatre cristians clergues y companys del Sant pontifice. (*España Sagrada* XXIX, apénd. I,) a res d'aixó fa referencia la pintura quatrecentista.

Tots aquestos datos als que no fa pas referencia la pintura justament famosa semblen decisius per poguer dir que la taula tantes vegades citada representa el martiri de Sant Sever y no el de Sant Medí. Aixó sens dubte que dona lloc a l'atribució certa del autor de la pintura y al any en que fou tractada y executada, la indicació que sobre aquestos punts feu el P. Villanueva es, doncs, cert que té de referirse a la taula que avuy dia guarda el Museu de Barcelona.

El fet mateix de que Mestre Alfons en la seva pintura hi dibuixés en el paisatge del fons la iglesia del monastir vallesà, sembla indiqui no sols la relació de lloc y situació del martiri, sino també la de titulació de l'iglesia monacal y protecció del casal religiós que correspon a Sant Cugat y no a Sant Medí.

J. G. Y C. PBRE.

EXCURSIONISME

EXCURSIÓ A FIGOLS, BAGÀ, DAS, PUIGCERDÀ

:: :: :: ERR, NURIA, RIBAS Y RIPOLL :: :: ::

15, 16, 17 y 18 d'Agost de 1912.

En el tren ascendent de les 7'35 del dia 15 sortim en Badia, Bosch, Brugueras, Capella (Francesc y Joan) Cardellac, Civil, Galí y Figueras, Gorina, Grau, Homs (Miquel), Jover y Aurell, Jover y Espinal, Jover (Francisco), Matheu, Montaner, Palet y Barba, Pineda, Rocabert, Sa, Sabater, Vacarisas (Marcel), y Vallés. A la estació d'Olesa s'ens ajunta en Blanxart.

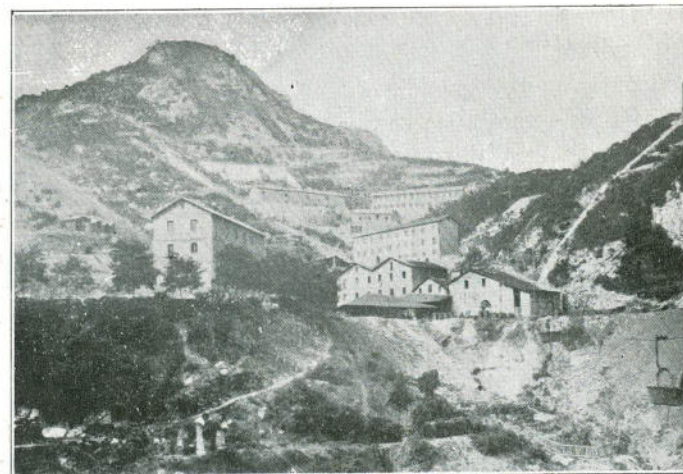
El tren arriba a Manresa amb 25 minuts de retràs causats amb motiu dels treballs de la doble via causantnos un gran contratemps, doncs el tranvia de Berga ha ja sortit, y aixó'ns inutilitza el temps just que tenim per a poguer veure alguna cosa a les mines de Figols. Ens acaba d'alarmar el considerar que l'autorisació per al billet col·lectiu es pel tren qu'hem perdut; per quin motiu els directors de la excursió passen tot seguit a parlar amb el Jefe de la via de Berga, qui s'anticipa molt amable a dimse que podrém viatjar igual en el tren que sortirà dintre tres quarts. Aprofitém aquet temps en el restaurant, preveient el dinar a deshora y depressa. Ens sorprén la agradable visita del erudit n'Olaguer Miró, del Centre Excursionista de Manresa, qui ha tingut noticia de que'ns trobém allà y vol saludarnos acompanyantnos fins a la estació Manresa-Alta y'ns comunica impressions seves respecte a alguns punts del itinerari d'avuy.

Arriba el convoy del tren de Berga y tenim una bona sorpresa: els empleats ens obren un cotxe nou de finestres continues que el jefe ha fet posar destinat a nosaltres; aixó ens permet fruir bé del paisatge y anar amb mes comoditat y aplegats. Aixís les converses se generalitzen y's fan les observacions col·lectivament. Ja'ns fixém en el paisatge y en la física del terreny, comprobant la observació que'ns havia fet el senyor de Miró que fins al Cadí s'ofereixen tres fases diferents, una de planuria fins a Sallent, o sia el propiament Plá de Ba-

ges, altre fins a Berga o Olvan d'alguna accidentació amb petites llo-mes o serretes que marquen les valls transversals, y la darrera ja en plena montanya, amb les fondes afraus y enlairades serres que son ja estrebos dels Pirineus; ja's fá brometa prenent sobre tot peu d'incidencies a que dona lloc aquell tren casolà; y ja parém atenció y fem comentaris sobre les numerosos y grans fábriques d'eixes vores del Llobregat y'ls rucs humans o colonies obreres a elles anexas.

A la estació d'Olvan-Berga trovém al director del moviment del ferrocarril qu'ens aguarda per a saludarnos. A la de Serchs ha baixat a esperarnos el practicant de les mines de Figols, senyor Morensa; y al baixador de Figols ens espera el jove enginyer Director de les mateixes D. Francisco de Luxán.

Baixém a refrescar a la renomada y abundosa font de la Vedella, al peu del Llobregat, y pugém després un bon repetxó per a anar a dinar al cafè-cantina de la colonia inferior de les Mines; son prop de les 3. Se destina mitja hora per a dinar que resulta tres quarts.

Mines de Figols

Tot seguit empreném la pujada pel sobtat pla inclinat d'un funicular de vagonetes: si's trevallés ens portarien en aquestes; resultat

tres vegades mes llarg de lo que de baix apareixia y'l menjar torna a la boca. A dalt trovém varies vagonetes de via plana amb les corresponents caballeries enganxades, y'l Metge, don Fernando de Luxán, y'l capatás Sr. Perez que'ns esperen per a recorre una de les varies mines que s'esploten. Si entrém a la mina perdém el darrer tren y haurém de anar a peu a Bagá que'ns diuen será cosa de dugues horettes. Ens conformém d'aixó y's telefona a la estació. Amb les vagonetes recorrém cosa de 2 kms. de galeries fins arribar a la explotació actual. Ens fem degudament carreg d'aquesta y pujant interiorment sortim per una galeria prop de la colonia superior.

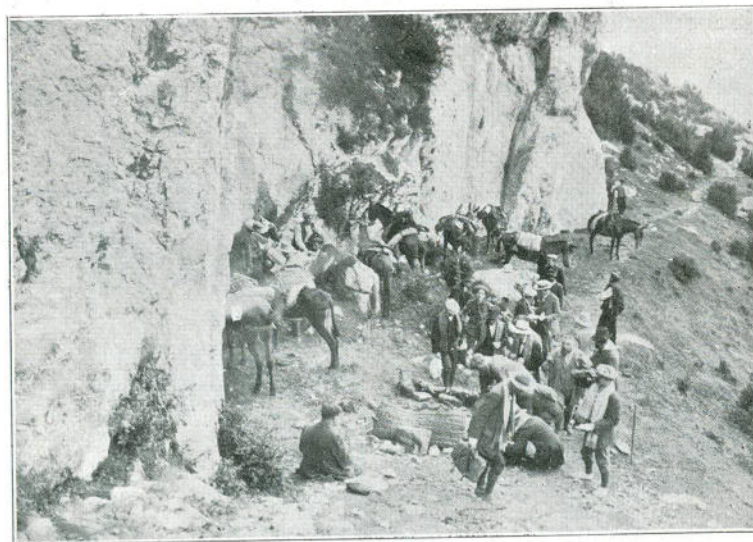
Son prop de les 6: ens despedim dels germans Luxán que'ns han molt atés, y empreném la caminada cap a Bagá amb ganes de fer via, acompanyats del Sr. Morensa. El camí es un corriol que marxa a mitj-aire de la montanya entre les cingleres de Vallcebre y'ls engorjats del Llobregat d'Alfar. Temém la vinguda de la nit, pro aviat ens dona mes engunia una tronada que ve del Cadí y que s'apropa. Afortunadament arriba sols una gotellada y's desvaneix; pro queda una fosca nuvolada qu'envolcalla'ls cims y avença la posta de la claror. Devallém a la vall de la riera de Saldes per pedregosa baixada en la que perdém la llum del dia. Sort que trovém camí de carro y'l Practicant coneix de memoria el camí, doncs no's veu res. Aviat entrém en la carretera a la vall ja del Llobregat y al costat de la via, sense ovirar ni la blancor del pis d'aquella. Passém sens veure res la estació de Guardiola, final de la via, en l'entreforc del Llobregat y del Bastareny, y ahont remullém la gola en el café, y la Iglesia y el poblet de St. Llorens.

Arribém a Bagá a dos quaris de 10, ont trobém a n'en Gaspar Vacarisas qu'ha pujat en el tren de la tarda. A la Fonda del Centre ens donen un esplendit sopar que compensa la inesperada y enguinosa caminada d'aquest cap-vespre.

A les 4 de la matinada de l'endemá, día 16, a la sortida del poble estém cabalgats 12 excursionistes sobre altres tantes caballeries que ostenten per ordre el corresponent número en grossos cartelons a fi de que tothom trovi'l seu matxo, els altres 13 excursionistes van a peu al davant, ve també una altra caballeria amb les motxiles y

guien el bestiar 8 traginers. Resulta pintoresca la columna que formém, en les colzades del camí.

Suaument pujém cap a la Creu del Olm pera devallar al fons de la vall del riu Greixa, que atravessém pel pont de Rigoreixa—hont contenen que a mitja nit se reuneixen les bruixes de la encontrada—qu'está en una estreta gorja d'alts y verticals penyalars; als 10 minuts passém un engorjat parió el *malgrau*; regoneixém les roques triássiques que'ls formen, per sa semblansa amb ses coetànies de Matadepera, que constitueixen dos duríssims bancs que presenten perllongats balsos al llarg de la montanya; al fons de la vall s'alsa també la escaixalada *serra* del *Moixaró*; al avensar aném descobrint aquest extrém del Cadí cap a la part de coll de Jou: s'obria ja l'espadat magestuós de roca Sansa; els aspres y nus grenys calcaris que formen la carcanada de la serralada donen una facies típica, prenen variades tonalitats que van canviant amb el sol naixent, oferintse una visió verament poética. Deixém a la esquerra el camí que va a la parroquia y cases (7 ó 8) de Greixa, al punt en que'l riu y la vall torcen a la dreta repeuant la serralada general del Cadí, que'ls ba-

A Roca Sansa

rra el pas, atravessém varies vegades el riu, passém per les runes del *Hostal cremat*, ont assassinaven els viants y servien després sa carn guisada, segons la tradició; ens aném enfilant pel costat esquerra seguint emp:ó la vall; a l'altra part la veda vaga de Rebot amb sa exuberant pineda ens crida la atenció y també el bonic paisatge de factura alpina que s'ovira al fons de la vall; ens girèm d'espatlles a la vall, pugém a les cases d'Hospitalet y embestim la ascensió a la serralada, passant per la derrera casa, el Claper, ont deixém la formació que seguïem desde el fons de la vall, de pisarres silícies gris y negroses y grauvackes del *carbònic*, de les que'n trovem palets als voltants de Terrassa per la part de can Poal y Ullastrell, denunciant lo antic delta del Llobregat, y fent *rimingols* qu'aquí'n diuen (siga sagas) per sobre el grenys calcaris del *devonic* y arribém al gegantesc espadat de roca Sansa ont esmorsém.

Fem l'alto precis, sens perxó deixar de contemplar els interessants paisatges, y'l cayent dels terrenys que's presenten com tombats a mitjorn. Rimigolém novament fins al collet de Deogracies, y de pla anem al immediat coll de Jou (2090 m.), entre els alts del Moixaró a ponent y'l padró dels quatre Batlles o rasos d'Alp a llevant, en la carena del Cadí: bell cop de vista sobre l'alt Bergadà: hermo-

Baixant de Coll de Jou

sa visió del plà de Cerdanya, amb les montanyes d'Andorra al enfront.

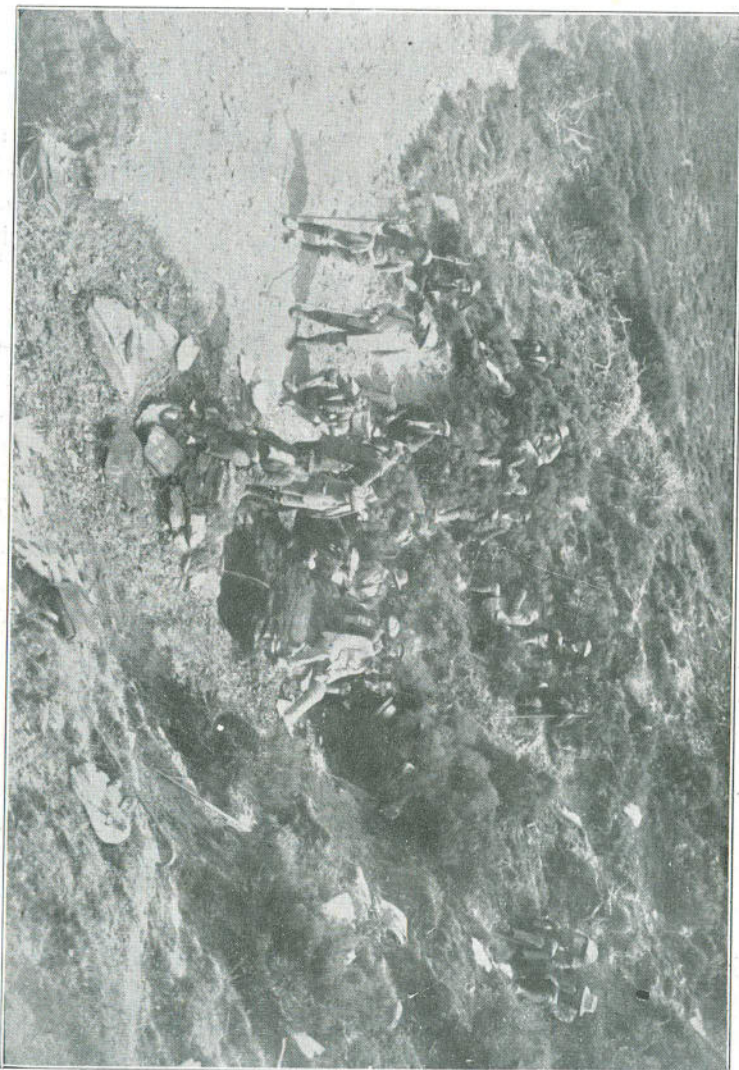
Devallém fent rimingols; bonics contrastes de roca y de pins negres en aquestes vertents fan interessant el paisatge; seguim pel fons pedregós de la vall fins a *font llebrera*, abundoses deus de fresca (7 graus) y boníssima aygua, que brollen junt al camí; planejem pel costat dret de la vall, la qual deixém després, retorsant, anant baixant y passant per sobre de calises rogenques cavernoses (*griottes*) encare del *devonic*, y aviat al traspasar la serra se'ns descobreix la encisadora y acromada plana de la Cerdanya, amb tota sa amplitut, amb l'enturonat Puigcerdá al lluny y'l típic poble de Das, amb ses cases cobertes de pisarres, fent contrast amb les modernes torres de la Casa Comunal y de l'Església y algún xalet, dessota nostre.

A Das despedim els traguers y agafém les 4 jardineres qu'ens esperaven; com son les 12'50, veyem sols per fora l'hermós edifici Casa Comunal y Escoles costejat per en Rossend Arús. A tota carretera passém per Alp y per carretera vehinal primer y després per la carretera que ve de Ribes per la collada de Tosses, atravessém aquell hermós plà, arribant a Puigcerdá aprop de les 2.

Ens hostatgem a l'Hotel Tixaire; ens serveixen esplendidament. Per la tarda veyem lo mes notable d'aquesta bonica població, barquejem al estany y visitem el proper poble francès de Bourg-Madame.

A dos quarts de 5 de l'endemà, día 17, sortim amb les jardineres; per Bourg-Madame, o les Guinguetes, entrém en territori francès y per immillorable carretera, a tota carrera, passant per Hix, antiga capital de la Cerdanya, aném a Err, al repeu de la montanya. Ens desdjuném, y tractém de proporcionarnos alguns burros úniques caballeries que aquí's troven) sisquera pera les motxiles, pero la Xita (la dona que te acaparat aquest servey) ens vol estrenyer y'n prescindim en absolut per punt, inclós de pendre un guía, doncs de venir un bailet fins a mitj camí, ens ne demanen una barbaritat, y'l que aixó escriu's proposa ser bon guía, ja que havia fet altre vegada aquest camí.

Sortim a les 7 y al deixar la darrera casa tot aviant a la Xita, equivoquém ja el camí (¡lo que ella hi devía riure!). Encara qu'ho ob-

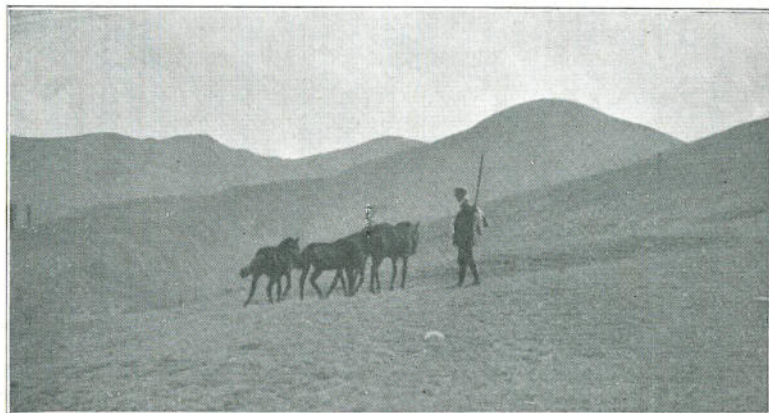
servo aviat, hem d'atravessar prats a través per a no tornar enrera; ens endinsém per la vall del riuat d'Err que baixa del Puigmal; aviat hem d'agafar un caminet de l'esquerra que puja rimingolant per la

vertent. Lo afressat d'un camí que deriva ens enganya y encara que prompte veyem que va a uns prats, per no recular ens enfilém al dret a buscar el camí bo per aquelles enesprades terres; aixó ens fa perdre molt temps y fadigar-nos. Aném rimingolant altra volta per les *manrades d'Err*, se senten esquellerincs lluny, en diferents direccions, ens aném enlairant oferintsens cada vegada mes espléndit el paisatge cap al fons de la Cerdanya. Son més de les 9 y determiném esmorzar a Font-freda que queda sota el camí; una grossa vacada pastura a l'entorn d'ella y l'hem a'esbargir. L'aygua es riquíssima a 6 graus.

Reempreném la marxa pujant sempre al dret per la mateixa vertent; en els pasturatges d'uns planells de la part alta trovém grans remades de vaques y vadells, amb algún brau que no fa gaire goig a la majoria y amb els que un company que coneix el panyo hi fa *una tienta*. Assolím per fi la carena que separa la vall d'Err de la del Segre en el Coll de Segalera (2060 metres). Ens girém enrera per a despedirnos del bell panorama de la Cerdanya, enquadrada de montanyes; el día es espléndit y la atmósfera diáfana; descobrim endavant la solitaria pro encisadora vall superior del Segre, amb el coll de Finestrelles al front, hont hém de anar a collar; alguns s'espanten per lo lluny que l'ovirém.

El camí desd'aquí segueix redossat a la carena, pujant suaument y avensant dreturer. Atravessém boscos de petits pins negres y abundosos nanets (*rhododerdrons*, de la qual planta parlaren en aquest Arxiu els Drs. Cadevall y Sallent), passém després pels *rasos* o estrets planells de pasturatges, hont hi tenen estada algunes eugassades de les que sols ne veyém alguns individus; ens fastidia l'haver de atravessar l'aspre clotada de Comadou, y descobrim finalment l'ampli y rocallós anfiteatre que clou la vall del Segre. A la font de Segre (2300 metres) arribém ansiosos y assedegats; l'aygua es gelada (poc mes de 4 graus) y no's pot casi resistir. Son les 2 de la tarda, y determiném que s'avensin els mes ágils, preveyent que a n'alguns els será fadigosa la baixada a Nuria.

Sobre'l macís del Puigmal s'ha format una nuvolada que llensa un parell de trons amb menuda granissada, y els darrers qu'aném a marxar corréim a ajassarnos dintre uns tuts dels pastors qu'allí hi ha,

Els Rasos

pro afortunadament al minut ha ja parat. Repeuém la carena que tanca la vall, per pedregós camí, assolint el coll de Finestrelles. (2558 metres) per hont reentrèm en territori espanyol. Girém la vista a N. y es encantador el paisatge d'aquella vall pirinenca, qu'ofereix diverses variants de *facies* amb un retall de la Cerdanya al fons, y les alteroses serralades de Querlit a l'altra banda, ovirantse les fortale-ses de Mont-Llouis al repeu; a mitjorn se veu el Santuari de Nuria, dessota mateix y sembla qu'es poca distancia; la boira que corre sobre nostre ens impideix fruir la hermosa visió dels cimals que d'aquí s'ofereix.

El terreny que desde'l pla de Cerdanya es llicorella mes o me-nys metamòrfica está aquí tan carregada de mica y altres minerals cristallins que passa a ser veritable micasquist y esquits cristallins, pertanyent per tant a les èpoques mes reculades de l'era primaria.

Per amplis rimgols aném baixant; may mes s'acaba la baixada y's fa penós y difícil a n'alguns, y'ls qui no coneixien les altes mon-tanyes se convencen de lo que enganya la apariencia de les distan-cies en elles. Arribém al fons de la vall y a-les-hores el camí se torna pedregós y fastidia després d'una tan llarga caminada y sort d'alguns trossos de glebatge del costat; el murmuri de les cascates comensa a donar tó. Arribem a Nuria els derrers que son mes de

les 5; el dinar es a taula; acordém refundirhi el sopar, allargantlo d'una passada.

Al alsarnos de taula es ja llustre. Se va al Café, se va a l'Iglesia, se veu l'olla, se va a la fresca font de St. Gil. A la vetlla son encare varios els companys que tenen dalit per a ballar sardanes; doncs hi ha bastanta gent, y hi ha noies.

A l'endemá, día 18, a dos quarts de 5, després d'haver observat aquells voltans, emprenem altre volta la marxa. Aquí y pel camí fem observacions colectives de diverses varietats del gneis, qu'integra aquestes montanyes, y que confirma que la formació pertany al terreny arcaic, doncs aquesta important roca no la podem veure a la nostra comarca.

Aném descendint pel fons de la vall; les cascates del riu de Nuria se succeeixen al costat del camí y'l murmuri variat que fa l'ayga segons l'alsada y'ls accidents, junt amb l'aspecte d'aquets fon-dals amb la claror d'una matinada clara, encisa; completen el quadro d'aquest poetic tros de camí, les grans cascates de la *font-negra* que s'estimba a l'esquerra y de la *font-alba* que s'esmuny espumejant d'alterosa montanya a la dreta. Devallém l'enesprat bals del *salt del sastre*; la cascata que devia aquí formar el riu avants de pendreli les aygues pera la propera turbina havia d'imposar. Passém el pon-tet de Cremal y per sobre la gorga del mateix nom aném descobrint la vall de Ribes y la superior del Fresser, tot sortint de la de Nuria, causantnos un efecte encisador; torsem a la dreta veyent Queralps aprop, cap ahont baixém per rocós camí. A la font de la Roïra com es obligat refresquém. Atravessém el típic poblet; y encare hem de fer per final una rápida baixada per lliscoses roques.

A baix, trovém els carruatges que'ns esperen, y a tota carrera, vorejant el riu Fresser, pel fons d'aquesta poética vall aném a Ribes. Sont les 9; a la Fonda de Catalunya ens tenen preparat un inmi-llorable esmorsar.

Amb els mateixos carruatjes empreném altre volta la carrera y per la mateixa vall, que segueix sent tant interessant, aném a Ripoll ont arribém aprop de mitjdía. Visitém el famós Monastir, admirant les seves riqueses arqueològiques y artístiques. Diném a la Fonda del Monastir, que'ns serveixen a satisfacció.

Y amb el correu de les 3:20 aném a Montcada, tot observant les diferències de les encontrades, la montanyosa amb els derrers estreps del Pirineu fins a St. Quirze de Besora, la de Vich, el Congost, hont regoneixerem les roques de la nostra veina serralada, y'l Vallés. En el tren correu de tres quarts de 8 retornavem a Terrassa, molt satisfets, y hauríem arribat tots plegats si el Revisor amb mes atreviment y pedanteria que coneixement de les tarifes y de la seva obligació no hagués fet baixar a Sardanyola a alguns dels companys que hagueren d'agafar el tren de dos quarts de 9. Feren al arribar la oportuna reclamació per aquest incident, la que va informar al cap de molt temps la Intervenció del Estat *per márfagues*, segons ofici que tením arxivat, per a mostra de la Administració espanyola.

D. P. Y B.

EXCURSIÓ A VICH

S'anà a Vich mes que tot per correspondre als amichs del Centre Excursionista de l'esmentada ciutat y per fer una visita preliminar al notabilíssim Museu Arqueològich. Els nostres amics foren rebuts a la Estació per Mossen Gudiol y per altres individus de la Junta del Centre germà junt amb una nombrosa representació de socis. Tot seguit se visità la Casa de la Ciutat poguent admirar el notable saló de sessions, el despatx del Sr. Batlle y un altre saló de Junes del qual se'ns feu remarcar el sostre que serva una bella decoració. El mateix dematí se visità el Museu; fou una visita de pas, puig a pesar de les valioses explicacions de Mossen Gudiol no era possible en el poc temps de que's disposava y essent per molts primera visita, ferse carrec dels tresors innumbrables que allà dins s'estotjen. No obstant les sales de retaules romànics y gòtics y mes que tot la que conté els palis d'època bizantina foren detingudament observades. Així mateix foren admirades les seccions d'estatuària religiosa y les d'indumentaria y teixits, escoltant tots amb vera fruició els detalls que Mossen Gudiol prodigava sobre la procedencia y origen dels mes notables exemplars. Fou admirat mes que tot el famós tapís de les bruixes procedent del Monestir de St. Joan de les Aba-

deses. En sortint del Museu visitarem la hermosa Seu, junt amb el seu Sagrari, les despulles de St. Bernat Calvó y el claustre amb la estàtua del gran Balines. Després de dinar se visità la petita iglesia de santa Clara hont se 'ns amostrà un altar barroch d'una gracia exquisida y après visitarem l'iglesia d'un convent de monjes aixecat modernament hont poguerem admirar una magnífica cúpula del pintor Joan Llimona. En sortint anarem de dret al Temple Romà hont el Centre Excursionista de Vich está instalat. Allà en mitj de les pedres replegades una a una curosament, y entre les parets memorables d'aytal espléndida reliquia del passat, feyen de bon somiar tasques profitoses y missions ben patriótiques a acomplir per entitats com la nostra.

Bella estona passarem sentats en un dels patis laterals del recinte del temple rebent els obsequis amabilíssims dels nostres companys de Vich y après per cloure la nostra rápida visita a la ciutat, ens dirigirem al Convent hospici hont ens ensenyaren un magnífic claustre. Pujarem també al hospital hont vegerem un miraculós i important Sant Crist. De pas cap a la Estació mil projectes se creuaven en nostres converses y nombrosos propòsits d'acció mancomunada relluiren.

No cal dir que nosaltres ens sentíem agraïts de la franca, germanívola y generosa acollida de que forem objecte de part dels nostres companys de Vich.

No volém citar noms de por de olvidarne algún, mes a tots plegats no sabem com remerciarlos dignament les atencions que'ns prodigaren fins al moment de marxar. El recort d'aital hermosíssima excursió desvetlla en el pit de tots el desitj d'un prompte a reveure y aquesta fou la manifestació darrera al arrencar el tren. A reveure doncs ben prompte, germans de Vich.

EXCURSIÓ AL MONTSENY

Dotze socis del Centre sortirem en la diada de Tots Sants per a efectuar la susdita excursió.

Amb el primer tren férem cap a Montcada ont després d'esmor-

zar sota el misteri d'una boira tupida, prenguerem l'altre tren que'ns portaria a Palautordera límit de la excursió en via ferrada. A peu fins a Santa Maria de Palautordera, agradosa població de pas, un quart mes amunt trovém Sant Esteve, petit poblet simpàtic, y amunt vorejant el riu Tordera que canta alegre, y contemplant les superbes cimes que hem d'escalar les vessants de les quals son brodades de masies blanques; tindré bon temps, que el sol escalfa y el cel es blau. Per suavíssim paisatge aném fent camí, trobém fonts, trobém terrassans mudats, trobém y admirém una bella feminitat montanyenca, y arribém en sent mitgdia al poble de Montseny ja un xic encastellat. Tant mateix el sol pica massa, ah! carregueu 's de mantes bons excursionistes y a les acaballes de la tardor trobareu un sol d'Agost... Després de dinar deixém el poblet de Montseny amb sa graciosa iglesieta romànica voltada d'un dolç jardí y seguim el camí, alguns en muls, els altres a peu; mes el camí es llarg y el dia curt, y se'ns fa fosc quan encara ens manca bell troç; els uns al redós d'un llum d'acetileno, els altres rient-se'n y estimant-se mes la celistia de les estrelles van guanyant pujada y trespassant cascates seguint els muls que van segurs en la foscor.

Ja som a la carena de Coll Formic, deixém a un costat una casa feréstega y avancém per la quintana; un traginer y un matxo se retallen sobre el cel amb tota la puritat de linia d'una figura de pesebre. Lladrucs de gossos ens saluden, ja hem arribat a terme.

Entrém a la masia-refugi de Sant Andreu de la Castanya.—Aparieu sopar, apareu els llits, bona mestressa, nosaltres us aidarém.—A taula trobém quatre alemanys simpàtics, joves que van per les montanyes sols amb una guia a la butxaca y solen perdre's però no's cansen.

Sopem, després la castanyada que castanyes no'n falten i lo demés ja ho hem pujat nosaltres.

Y encara ans de ficar-nos al llit neixen del ambient unes cançons dites suaument per a no despertar els bons alemanys. Dormim.

De bon matí, a cinc hores carreguém els matxos amb les nostres motxilles y ens despedim d'aquella bona gent. Les serralades s'extenen al entorn daurades y rojes, l'immens Pla de la Calma a l'un cantó; allà entre blavors, els pobles que ahir vegerem; al lluny del

lluny ovirem el nostre Sant Llorenç y mes velat encara el Montserrat. El camí serpeja per les roques descarnades, rodolen els rius infants en rajolins de plata, les molces posen catifa verda en els prats y els faigs y el abets posen taques d'aram en tot lloc; hi ha un cel blau, ni una mica de vent, una serena calma; clavats en les roques hi ha un remat de xais; una esquella sorolla, sola; hi ha uns bous quiets sobre la carena... i aquest cel blau!..... Arribém al cim magnífic de Matagalls, una proa de un vaixell gegant dirieu; (1700 metros). Al fons del Pirineu nevad s'aixeca, el panorama es immens, grandió, (es inútil, sent pobres tots els adjectius) al cim hi la graonada amb un vers d'en Verdaguer en la pedra, ont s'hi assentava una gran creu de fusta que el difunt bisbe Morgades hi col·locà y que la neu s'ha cuidat d'aterrar. Enrondant la graonada esmorsém. Després, ja devallant, ens dirigim al santuari de Sant Segimón ara tancat, lloc força bell; tenim al damunt l'hermita de Sant Miquel dels barretons, encastada al bell cim d'una roca asclada accessible apenes per un sol lloc. Reposém un xic y fem via vers Viladrau sempre devallant, aturant-nos encantats a la cascata del Oratori, passant per un dels mes grans boscos de castanyers de la montanya ont hi ha exemplars de cinc i sis metres de volt; passem pel santuari de la Arola, passem per la Sala, gran masia, casa pairal del llegendari Joan de Serrallonga y arribém a terme al migdia.

Viladrau es un poble pintoresc amb aquesta boniquesa un xic de color de rosa dels llocs d'estiueig. Habent dinat en carruatjes fins a Balenyá en la plana de Vich, passant per un paisatge suavíssim y per Ceva gentil poblet.

Des de Balenyá el carril ens porta a Montcada ont prenem el correu.

Montseny, bell, fort, immens Montseny, exten la teva fortalesa per damunt Catalunya, per damunt els catalans, y a nosaltres siga'ns el recort d'aquesta y futures excursions bàlsam enfortidor del ritme de nostra vida.

J. DUCH

I-II Novembre MCMXIV.

MEMORIA DEL CURS 1912-13

Llegida en la Sessió Inaugural del Curs 1913-14

SENYORS:

Sembla en veritat que l'acció cultural que desenrotlla aquesta nostra estimada entitat, sigui efectiva, pro molt lenta y bastant reduïda. Aixó pensava jo fins fa pocs dies, que reunint els datos de lo que durant el curs que fineix s'ha fet, y veyent la intensitat de vida que les demás memories palesament demostren, m'he convenut de lo contrari, m'he convenut de que la seva obra es sumamenr fructifera, de que labora amb rapidesa, y per tant que, el seu pervindre se presenta ben positiu y falaguer.

Lo mateix que jo, suposo que creuran els qu'es prenen la molestia d'escotar la lectura d'aquesta mal girbada memoria, que per manca absoluta de trassa l'he feta tant lacónica com m'ha estat possible.

El día 9 de Novembre de 1912 va celebrarse la Sessió Inaugural del Curs 1912-13, baix la presidencia del Sr. Blanxart. Després d'oberta la Sessió, el Secretari llegí la Memoria dels actes que s'havien organitzat o cooperat y els treballs duts a terme durant el curs anterior. La Presidencia llegí un bell discurs en el que eren inclosos els projectes ja estudiats dels treballs per al curs que s'inauguraba, y el Dr. D. Joan Cadevall amb profusió de coneixements y amb l'elegancia d'estil qu'el caracteritza, desenvollopá el tema "Breus consideracions sobre excursionisme científic y excursionisme sportiu".

Una de les coses a que s'ha donat preferencia durant aquest any ha estat el realitzar en part, el projecte que nostre volgut President explicá en la última Sessió inaugural, per a la confecció de la Monografia de Sant Llorens del Munt.

Com a preparació d'aquest treball se van donar dos conferencies, a càrrec del Sr. Blanxart y del Sr. D. Palet y Barba, versant respectivament sobre Topografia, Geografia física y Geología.

Després s'han organitzat varies excursions per treballarhi practi-

cament, que han donat material suficient per confeccionar un mapa tenint ficsades en els principals punts, situació, altura distancia y altres notes que poden servir de base pera completar els detalls. A mes se tenen investigades totes les coves y la major part de avencs y estudiada la seva geografia física y geología.

D'acort amb l'Agrupació Regionalista, doná en el seu saló una interessantíssima sessió de Balls populars catalans, l'Agrupació de la Dança de Manresa, el día 1.º de Desembre de 1913.

La nit del 24 de Janer de 1913 el consoci D. Josep Ventalló y Vintó llegí la seva bonica poesia descriptiva de la montanya de Sant Llorens del Munt y doná a coneixer interessants documents inédits, referents a la mateixa.

El día 9 de Febrer tingué lloc una conferencia práctica en la Iglesia de Sant Pere y en el Castell de Vallparadís, en la que el conferenciant Sr. Josep Soler y Palet va complir esplendidament el seu comés, mereixent felicitacions de la nombrosa concurrencia que l'escoltava.

El día 5 de Janer va efectuarse una excursió a Martorell, Abrera, Rebató, Esparraguera y Olesa, en la que se feren interessants observacions geològiques dirigides pel consoci en Jacinto Elías.

Per a fer un reconeixement arqueològic de la Iglesia de Sant Pere Sacama y baix la direcció del arquitecte Sr. Lluís Moncunill va efectuarse-hi una excursió el día 1 de Juny.

El día 24 de Febrer va tenir lloc una excursió dirigida pel senyor Domingo Palet y Barba a Can Nicolau de Dalt, Can Amatller y Ullastrell, explorant els columbariums coneguts per coves dels moros.

Baix la direcció del intel·ligent espeleolec Mn. Marián Faura y amb la cooperació de valiosos del C. E. de C. de Barcelona, van portarse a cap, el día 21 de Setembre una completa exploració dels avencs del Daví de Sant Llorens del Munt, el día 12 d'Octubre del avenc de Castellsapera y el día següent del avenc de les Pinasses.

El día 23 de Novembre a la tarda va tenir efecte una excursió passeig pels voltants de Terrassa, fentse algunes troballes arqueològiques de valor forsa remarcable.

El 21 de Desembre va anarse ferse a Martorell amb objecte de visitar l'important Museu Santacana y pont romà conegut per "Pont del diable".

El dia 24 de Novembre de 1912 va durse a terme una bonica y concorreguda excursió a les Costes de Garraf y Sitjes, que va ser prececida de una conferencia dels Srs. Palet y Barba y Artur Martorell, parlant d'algunes notes sobre la Costa brava de Garraf y les dunes de Castelldefels.

El dia 15 de Desembre tingué lloc una excursió a Granollers, La Roca, Montanya de Silles, Vilasar de Dalt y Premià de Mar.

El dia 19 de Janer de 1913, una a La Gripià, Ribatallada, y Sant Julià d'altura.

El 4 de Febrer, una a Castellar, Sant Sebastià de Montmajor y Castellet de Dalt.

(Seguirà)

SECCIÓ OFICIAL

SESSIÓ INAUGURAL DE CURS

El dia 24 de Janer va celebrarse la Sessió Inaugural del Curs de 1913-14, baix la Presidencia del Sr. Daniel Blanxart.

El Secretari sortint Sr. Capella llegí la Memoria dels actes realitzats durant el Curs 1912-13. A continuació el President de la Secció de Instrucció Sr. Francisco Pi de la Serra dissertà sobre el tema "Orientacions". Feu remarcar la conveniencia de treballar per que puguin aviat portarse a cap les excavacions de Sant Pere, formar un Museu Local, y feu atinades consideracions sobre la necessitat d'influir en la opinió per l'embelliment de la ciutat.

El Vis-president Sr. Domingo Palet y Barba, parlà de "Trovalles arqueològiques pels voltants de Terrassa", donant a conèixer el seu valor històric y arqueològic, considerant de molt interès persistir en aquestes tasques.

La Presidencia donà compte del estat dels treballs encaminats a fer la Monografia de Sant Llorens del Munt y de la nova organització de la Secció de Fotografia. Va recullir les manifestacions del Sr. Pi y Palet y feu vots per el bon resultat del curs que s'inaugurava.

En nombres successius donarém a conèixer integrament els discursos d'aquesta Sessió.

CRÓNICA

VISITA AL MUSEU DE CALA CIUTAT.—El dia 25 de Janer del present any va efectuar-se una visita al Museu Municipal a la que assistiren bon nombre de socis y de distingides senyoretas. El Sr. Domingo Palet y Barba donà una conferencia práctica sobre exemplars allí reunits y especialment sobre el "dolium" trovat darrerament.

EXCURSIÓ ARQUEOLÒGICA A ULLASTRELL.—El dia 15 de Febrer va tenir lloc una excursió cap a la part d'Ullastrell. Se vegé la estació romana de can Poal, se feren observacions d'altres a Can Amat y Can Rodó y s'examinaren enterraments d'època incerta. A més se prengueren molts datos topogràfics.

"CERITHIUM GIGANTEUM".—El 32 de Febrer se feu una excursió a Castelltallat per a extreure d'unes roques un bonic exemplar de Cerithium giganteum que anteriorment havia descobert el consoci Sr. Jacinto Elías.

EXCURSIÓ D'INVESTIGACIONS ARQUEOLÒGIQUES.—Va tenir lloc el 1 er de Març una excursió a can San Feliu, Serres de les Martines, Can Roig, Sant Mus y voltants de Rubí. Se varen investigar algunes estacions romanes y se varen recullir varis exemplars fragmentaris de *terra sigillata* verdaderament aretina y altres amb reflexes, totes elles molt interessants. A mes se varen fer observacions arqueològiques y paleontològiques en el mar miocènic de Rubí y sobre l'antic delta del Llobregat.

EXCURSIÓ-PASSEIG.—El dia 15 de Març va efectuar-se una excursió passeig pels voltants de Terrassa en la que s'hi feren algunes investigacions y observacions arqueològiques y geològiques de remarcable interès.

EXCURSIÓ A SANT LLORENS DEL MUNT.—El dia 22 de Març va tenir lloc una excursió a la veïna montanya per a prosseguir els treballs encaminats a fer la seva monografia.

EXCURSIÓ A SANT BENET DE BAGES.—El dia 29 de Març y precedida de una conferencia qu'es va donar la vetlla del 27, s'efectuà una excursió al antic Monastir de Sant Benet de Bages y a Manresa, visitant tot lo més interessant d'aquesta població, en la que nostres companys varen ser objecte de tota mena d'atencions per part del benemerit Centre Excursionista de la Comarca de Bages.

EXCURSIÓ D'INVESTIGACIONS.—El dia 5 d'Abril a la tarde se feu una excursió a Can Missert y Can Trías en recerca de ceràmica romana, y se rebuscá en els jaciments de mamífers de la época Pontiesa en el delta del Llobregat, recullint un magnífic premolár de rinoceront, un fragment de premolar d'una grossa fera y alguns altres fragments.

EXCURSIÓ A MONTSENY.—Els dies 11, 12 y 13 d'Abril un crescut nombre de socis va efectuar una excursió a Gualba, Santa Fé, Turó del home, Les Agudes, Sant Marçal, Matagalls, Sant Segimón y Viladrau.

EXCURSIÓ A MONTSERRAT.—La excursió que anyalment s'efectua a Montserrat va tenir lloc enguany, els dies 2 y 3 de Maig, anant a Olesa, La Puda, Coves del Salitre, Collbató, Sant Gervasi, Monastir y Monistrol.

EXCURSIÓ A SANT GENÍS.—Varis socis varen realitzar el dia 7 de Juny una excursió a Sardanyola, Sant Iscle de les Feixes, Valldaura y Sant Genís dels Agudells.

EXCURSIÓ A MURA.—Els dies 28 y 29 de Juny va efectuar-se una excursió a Mura y contorns, essent el principal objecte recullir fotografies d'aquella pintoresca encostrada.

CONFERENCIES.—En el local de l'Agrupació Regionalista ne doná una l'eminent geòlec Mn. Marián Faura, sobre les exploracions dels avencs del Daví, de Castellsapera y de les Pinasses efectuades l'any passat y va ser il·lustrada amb projeccions.

Organitzades per la Secció de Fotografia doná el Sr. Daniel Blanxart una interessant conferencia sobre "Objectius fotogrífics", el dia 22 de Maig, y el Sr. Joan Rusca ne doná un'altra el dia 28 del mateix mes, disertant sobre el tema "Fotografia artística", posant-se de relleu els molts coneixements que de dita materia te el conferenciant.

De molts actes compresos an aquesta Crónica, ne publicarem ressenya detallada en números sucesius, aixís com també del III Congrés Excursionista Catalá celebrat a Tarragona, lo que no fem ara per manca d'espai.